

1899 (Erotika, Čaša opojnosti) – 1918 (smrt Cankarja)

Nova romantika, simbolizem in impresionizem

Dragotin Kette, Josip Murn, Oton Župančič, Ivan Cankar

Sopotniki: Alojz Gradnik, Izidor Cankar

Enakomeren razvoj vseh slovstvenih zvrsti:

LIRIKA:

- Cankar (dekadenca), Kette, Murn, Župančič, Gradnik
- Romantika in simbolizem
- Kette, Murn, Župančič (nova romantika)
- Nov vrh ljubezenskih pesmi
- Svobodne, krajše pesmi, tudi brez stalne kitične oblike, svoboden ritem, osvobajanje verza
- Sonet (Kette)

Pripovedništvo:

- Cankar, Cankar, Zofka Kveder, Fran Govekar, Fran Milčinski, Fran S. Finžgar
- Novele, črtice, povest, včasih kratek roman
- Nova romanika vnese lirskost, domišljijo, tudi realizem in naturalizem
- Impresionističen slog, malo simbolizma
- Vprašanje izseljenstva, položaj ženska, vloga umetnosti, socialna ogroženost, vojne
- S Cankarjem vrh pripovedništva (simbolist), alegorije

Dramatika:

- Močan razvoj
- F.S. Finžgar
- Tragedija: Župančič (Veronika Deseniška)
- Komedije: Cankar: Za narodov blagor, Pohujšanje v dolini Šentlorijanski (farsa), Lepa Vida (Poetična drama)

DRAGOTIN KETTE: NA TRGU

- Sodi v novomeško obdobje
- Neuslišana ljubezen Angela Smolova
- Impresionistična ljubezenska pesem, hrepeneje
- Želje njegovega srca se dvigajo do okna, vendar ga ne dosežejo, trga , fontana, podobne kapljam (simbolizem)
- Likovna pesem (carmen figuratum)
- Razpoloženska pesem, jo poje sam sebi
- Verzni prestop Enjambement
- Amfibrah U - U
- Ubranost glasov , EVFONIJA (vodice šume), onomatopoiija
- Inverzije, pomanjševalnice Personifikacija

Podoknica:

- Ob večernih urah fant poje dekletu pesem, ob spremljavi glasbe

JOSIP MURN: PESEM O AJDI

- Brezupna ljubezen do Alme Souvanove,
- Ljubezenske, razpoloženske, življenjsko izpovedne, kmečke pesmi
- Ogroženost njegove duše v svetu

- kmečke pesmi

- o te pesmi so po motiviki, idejah in obliki povezane s kmečkim življenjem, domišljijo in pesništvom
- o gre za simbolistične in impresionistične pesmi, ki temeljijo na trenutkih
- o po duhovni vsebini so te pesmi razpoloženske in življenjsko izpovedne
- o idejo so mu dali tuji izgledi, v največji meri ljudsko slovstvo in samo bivanje na podeželju
- o kmečki svet je v teh pesmih nasprotje mestnega sveta in družbe, kjer se je Murn počutil osamljenega in tujega
- o kljub na videz svetlemu in optimističnemu tonu teh pesmi je njihova osnova melanholična - obup nad življenjem, osamljenost in slutnja smrti
- o oblika je preprosta, so posnetki ljudskih obrednih, stanovskih in svatovskih pesmi
- o jesen in zima sta v njih simbola smrti, bolezni, samote in žalosti
- o pomlad in zelenje pa sta simbola za življenjske radosti in optimizem
- o kmečke pesmi veljajo za najizvirnejši del Murnove poezije
- o kmečke pesmi so: Pesem o ajdi, Vlahi, Zima, Kmečka pesem, Pomladanska romanca...

PESEM O AJDI:

Pesem **Pesem o ajdi** je izšla v zbirki **Pesmi in romance** leta 1903. Kot sem že prej omenila je ta pesem primer kmečke pesmi, Murnove žanrske poezije.

Pesem gradi sedem kitic, štirivrstičnih kvartin. Verz je sproščen in stopica je nepravilna. Rima je prestopna. Murn uporablja oris za predstavitev ajde (subjektivna podoba ajde: ajda je mlada, diši). V pesmi je prisotnih več pesniških sredstev: primere (kakor bela grud), inverzije, ponavljanja, najpomembnejše pa so poosebitve (ajda, čebela, grud, golob).

Murn predstavlja življenjski krog ajde v vseh letnih časih, in sicer kot simbol za življenje. Osrednji motiv je torej **ajda**. V pesmi se sicer preriva več motivov, ki poustvarjajo notranjo intenzivnost doživetja. Izstopa začetna podoba, »grud«, ki deluje erotično, čutno. Pesem o ajdi podaja čisto impresijo ajde, zato je polna prispodob, barv in gibanja, le na koncu izzveni v melanholično pričakovanje zime in mraza (simbola za smrt). V njej se torej mešajo vonji, barve in gibanje, na koncu, v sedmi kitici, pa se impresija izteče v simboliko smrti, v refleksijo – slutnjo skorajšnjega prihoda mrzle in hladne čarovnice, ki bo legla na ves svet, čez bujno in pisano življenje ajdovega polja, in napravila konec vsem radostim življenja, ki so bile omenjene v prejšnjih kiticah. Ajda predstavlja življenje, kateremu je namenjen začetni vzpon, vrh in konec s padcem.

Pesem spada slogovno med Murnove najbolj impresionistične pesmi. Impresionizem je razviden iz uporabe barv, ki se prelivajo, poleg barvnega pa je prisotno tudi zvočno slikanje ter gibanje oziroma valovanje (Murnovski impresionizem, čigar značilnost je prevešanje iz impresije v refleksijo). Pesem predstavlja razkošje svetlobe, barv in vonjev. Posamezni pojmi v pesmi imajo simboličen pomen: zima – smrt, ajda – življenje, lepota. S tem je pesem blizu simbolizmu, ki je pripet na novoromantično podlago pesnikovega ponotranjenega čustvovanja.

simetrika

Kakor bela grud
gorka od krvi,
mlade radosti
v cvetju ajda diši.

Kadar klas šumi,
kmet počije se,
kadar ajda diši,
ji odkrije se!

Že vsa polna medu
zacvetela je,
pala k nogam ko v
snu
ji čebela je!

Plača za ves trud
z medom kdo, s
krvjo?
Ktera druga grud
nežna je tako?

Grud prostrana jo
napojila je,
z božjo pomočjo
vase skrila je.

Ah, že skoro bo prišla
mrzla in hladna -
na ves svet
legla je čarovnica.

Zdaj stoji, diši,
na daljave blešči,
ko golob mi upira
v svet rdeče oči.

IVAN CANKAR: NA KLANCU

- Rojen v Vrhniku, v revni družini

Ivan Cankar: Na klanecu

→ simbolizem, zrelo obdobje
→ roman

Roman Na klanecu je najboljše delo enega najbolj znanih ustvarjalcev slovenske proze Ivana Cankarja. Izšlo je leta 1902 in velja za eno njegovih najbolj znanih del. V delu se srečamo z **naturalistično** sliko socialnega življenja na slovenskem podeželju konec 19. stoletja, prav tako pa bi Na klanecu lahko označili za Cankarjev **de-loma avtobiografski** roman, saj kar nekaj dogodkov v knjigi asocira na elemente iz Cankarjevega življenja:

- tudi njegova družina je živela na Klanecu (nekdaj najrevnejši konec Vrhnike),
- podobnost z Lojzetom: Cankar je bil najboljši učenec v šoli na Vrhniku in je odšel študirat v Ljubljano, kjer sta ga pestili lakota in revščina,
- tudi Cankarjev oče je bil po poklicu krojač,
- mati Francka: Cankar je o romanu sam izjavil, da je to "spomenik moji materi in takega spomenika še ni imela človeška mati. Postavil sem ga z veliko ljubeznijo."

Roman je izrazito **simbolističen**:

- klanec kot simbol neizogibne revščine, trpljenja in obsojenosti na večno bedo,
- tek za vozom kot simbol neizpoljenih ciljev in sanj, življenjskega poraza in trpljenja,
- luč v učiteljevem oknu kot edini up na svetlejšo prihodnost, ki je v izobrazbi.

Zaznamo tudi **fatalizem** (obsojenost na revščino prebivalcev klanca in ko se motiv bede na klanecu razširi na celoten slovenski narod) in nekaj **dekadence** (Franckino doživetje s slikarjem v poglavju Fanny).

Zgodba:

Roman je sestavljen iz osmih poglavij, od katerih je vsako samo zase zaključena celota.

Na začetku romana najprej spremljamo Francko v svojih otroških letih, ki se ne čuti ljubljene, saj ima njena mati veliko raje Franckino sestro Nežko.

Nato je opisana neka binškošna nedelja, ko je Francka namenjena na Goro, vendar zamudi ponujeni prevoz z vozom. Odločena je, da ga bo dohitela in dolgo teče za vozom, ki pa ji vedno znova pobegne. Ko ga na koncu le ujame, jo hlapec dvigne na voz, ona pa ponovno pade in se udari v glavo.

V drugem poglavju Francka, zdaj že nekoliko starejša, dela kot hišna pomočnica pri vdovi Mariševki. Francki je zelo dolgčas, zato začne sanjariti o mladem slikarju, s katerim ima razmerje. Zaradi njenih silnih blodenj se v tem poglavju meja med realnostjo in fiktivnostjo zabriše, zato ni popolnoma jasno, če se vse dogaja le v Franckini glavi ali je tudi delno res. Slikar jo kliče Fanny in ji piha na dušo, a jo čez nekaj časa zapusti. To jo tako močno prizadane, da zbolí in se vrne domov.

Pri dvajsetih letih se Francka poroči s krojačem Tonetom in si ustvari družino, vendar Tone kmalu izgubi službo ter začne popivati. Zaradi revščine se morajo preseliti na klanec, čez čas pa jih Tone za vedno zapusti.

Francka se ne vda: njen prvi sin, tudi Tone, dobi službo, drugi sin Lojze pa dobi študentsko stipendijo in odide študirat v Ljubljano, kjer pa ga mučijo lakota, revščina in domotožje. Najmlajša hči Francka odide za hišno pomočnico.

Francka pogreša svoje otroke. Nekega dne se vrne domov sin Tone in umre zaradi jetike, vrne se tudi Lojze, ki je opustil študij in doma najde oslABLJENO mater, ki naslednji dan tudi umre. Lojze se vda v usodo večnega siromaka, rojenega na klanecu, in izgubi še zadnjo trohico sreče. Edini kanček upanja, ki mu še ostane, pa je izobrazba.

Ideja:

Cankar v romanu skozi socialno bedo, trpljenje Francke in Lojzetovo študijsko pri-ložnostjo poleg **vdanosti v usodo** in **dedni determiniranosti** (otrokom se godi enako slabo kot njihovim staršem) sporoča tudi, da je edino upanje v izobrazbi.

Vodilni motiv: tek za vozom (Fatalistična misel determiniranosti na klancu, optimizem - luč v učiteljevi sobi)

IVAN CANKAR: HLAPCI

- Cankarjevo umetniško ustvarjanje:

I. mladostno obdobje: 1891 – 1900:

še vedno je prisoten realizem, vpliv Prešerna in Gregorčiča, pesništvo le delno: zbirka Erotika, pomembna proza in dramatika: Vinjete, od 1896 izdaja v Slovenskem narodu

II. zrelo obdobje: 1900 – 1909:

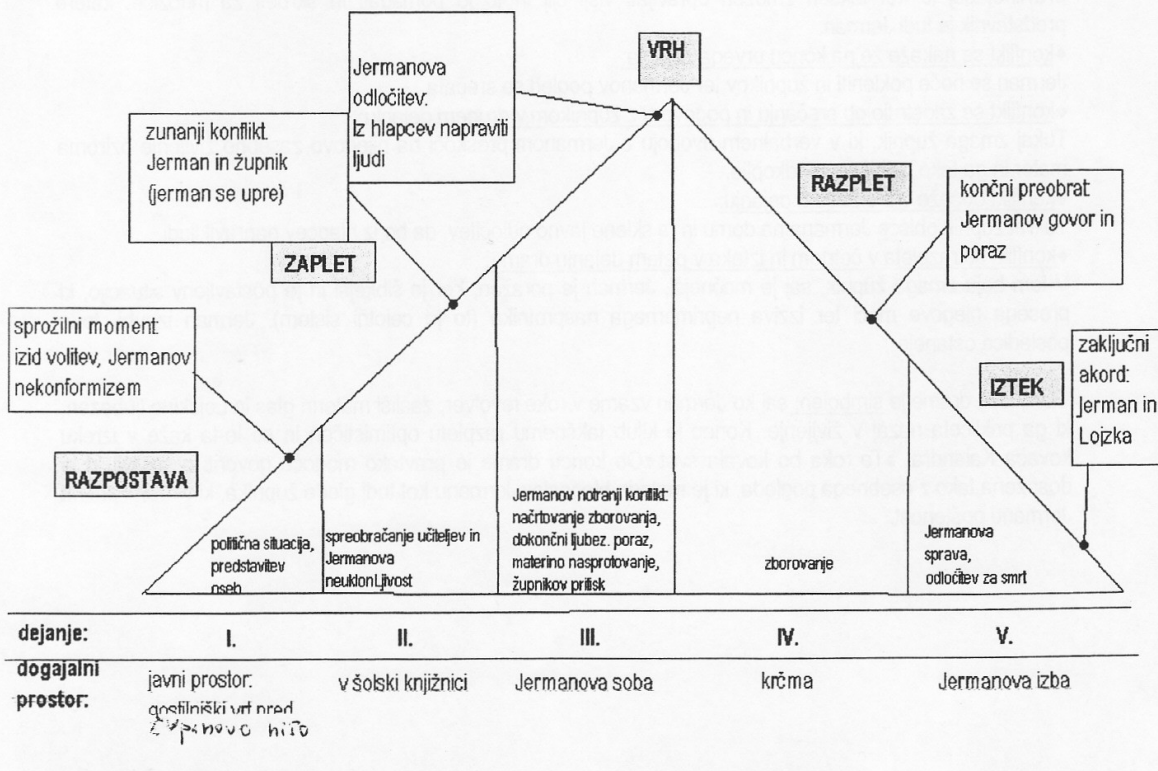
pojavlja se naturalizem, simbolizem in impresionizem, družbeno kritično obdobje, ki obravnava socialne, etične probleme in probleme izobraženca in umetnika v slovenski meščanski družbi (tudi teme alkoholizem, pedofilija), pomembna proza romanov: Na klancu, Martin Kačur in dram: Hlapec Jernej in njegova pravica, Kralj na Betajnovi, Za narodov blagor

III. pozno obdobje: 1909 – 1918:

predvsem psihološko in etično obdobje, vpliv Dostojevskega, pomembna proza: fragmentarna črtica: Moje življenje, Podobe iz sanj, drame: Hlapci, Lepa Vida, povest: Kurent

- Cankar velja za **slovenskega prvega poklicnega pisatelja**

2. Zgradba in vsebina drame

Satira:

- Satira razmer na slovenskem leta 1907, snov črpa iz takratnih volitev, kjer so zmagali klerikalci
- Prikaže posledice zmage v podeželskem okolju, razgali politično prilagodljivost učiteljev
- Prikaz politične demokracije (kovač Khalander)
- Drama vzbudi odpor pri učiteljih in vladajočih
- Literarno delo, ki napada socialno in moralno škodljive ideje tako, da se posmehuje, resnobna kritika.

Tematska in idejna analiza:

- **Glavna tema: motiv učitelja (prosvetljenec, ki v spopadu z družbeno stvarnostjo propade) in lik župnika (boj za oblast). Ideja: ker učitelj v boju s stvarnostjo ne klone, se notranje zlomi**
- **Khalander, nosilec ideje proletariata in njegove vloge v bodočnosti socialistični upor meščanstvu , lik Jermana: upor hlapčevstvu**
- Tragičnost: moralna odrešitev, notranja zmaga

Zgodba:

- - volitve, zmaga klerikalcev, učitelj Jerman prekine ljubezensko razmerje z županovo hčerjo Anko, njej je dolgčas, ni važno kdo zmaga, narod si sodbo piše sam. Pogovor z učiteljicama
- Šolska knjižnica, nadučitelj in Komar, mečeta ven vse, kar je idejno spornega z novo politiko
- Župnik in Jerman prijatelja
- Jermanova soba, s Kovačem Khalandrom ugotavljata, da sta po političnem preobratu ostala sama
- Razumski boj med župnikom in Jermanom
- Jerman organizira zborovanje, da razloži potrebo izobraževalnega društva
- Ne močen je, hlapci ustvarjeni za hlapčevanje
- Mati mu umira, zdravnik mu očita, da je nanjo slabo pazil, Lojzka (bo ob njej) kazni , na Goličavo

OTON ŽUPANČIČ: Z VLAKOM

- Rojen v Beli Krajini
- Študira na Dunaju zgodovino
- Poučeval je na gimnaziji v Ljubljani, dramaturg
- Upravnik SNG
- Utemeljitelj modernega slovenskega pesništva
- Pesnik, esejist, kritike, prevajalec
- Čaša opojnosti, Zimzelen pod snegom
- Zbirka samogovori

Poskus premagati razdvojenost ob domovini, razkol med duhom in telesnostjo

- Razkol domovina- tujina, moderna prihodnost unči domačo idilo
- Domovinska tematika, potovanje z doma na tuje
- Odhod vlaka, nočna podoba Ljubljane, Šmarne gore, breze ob progi, demon
- Želja raztegniti domovino v nedogled, razum mu pa pravi da že stopa na tuja tla
- Pesnikov samogovor, verz, ritem se spreminja, verz je svoboden, kombinacije zaporednih, prestopnih in notranjih rim

ALOJZ GRADNIK: PISMA

Branja 3, str. 120

→ moderna, ekspresionizem
→ cikel pesmi

Alojz Gradnik je pripadnik **slovenske moderne** (skupaj z Cankarjem, Župančičem, Murnom in Kettejem), vendar je v njegovih pesmih čutiti nekatere značilnosti **ekspresionizma**. V pesmih je mogoče opaziti vpliv Nietzschejeve filozofije, Schopenhauerjevega pesimizma ter panteizma, ki ga je črpal po indijskem pesniku Tagoreju. Gradnik je bil tudi pomemben prevajalec (Kitajska lirika, prevajal je Danteja...).

Cikel pesmi Pisma je izšel v Gradnikovi prvi pesniški zbirki, **Padajoče Zvezde** (1916). Kasneje je izdal še Pot bolesti, De profundis, Večni studenci, Zlate lestve, Bog in umetnik, Pesmi o Maji ter Pojoča kri.

Pisma so cikel sedmih pesmi oz. pisem. Motiv žgoče in uničujoče strasti, ki je v Pismih najbolj opazen, je bil takrat nov v slovenski liriki. Lirski subjekt **izpoveduje ljubezen polno hrepenenja in strasti**. Posebnost pa je, da je izpovedana skozi ženska usta. Lirski subjekt je torej **ženska**, kar je pogosto pri Gradnikovih globokih **ljubezenskih izpovedih**.

Tema celotnega cikla je ljubezenska, pomembni sta tudi temi **minljivosti in dvoma v posmrtno življenje**.

Za maturo je potrebno podrobneje poznati 1., 5. in 7. pismo:

1. pismo je uvodno. Predstavi ženski lih, poln sanj in hrepenenj po svojem partnerju.

2., 3. in 4. pismo poudarjajo hrepenje po ljubimcu in izpostavljajo osamljenost lirskega subjekta.

5. pismo prikazuje globjo povezavo (da sva ena sama duša) med lirskim subjektom in osebo njenih hrepenenj. Zasedimo lahko tudi temo trpljenja. Pomemben motiv je vodnjak, s katerim ponazarja površinsko (fizično) ločenost, hkrati pa tudi enakost na globjem nivoju.

6. pismo govori o smrti. Lirski subjekt se sprašuje ali naj partnerja pusti in ga počaka na drugem svetu, hkrati pa se sprašuje o obstoju posmrtnega življenja. Je v dilemi, saj ne ve, če posmrtno življenje res obstaja.

7. pismo je izrazito dekadentno. Lirski subjekt ne verjame več v obstoj posmrtnega življenja in govori o sedanjem, čutnem življenju. Sprašuje se čemu partner beži od nje ter si želi strastne, uničujoče smrti. Hoče, da jo smrt najde prazno.

Cel cikel si lahko preberete na strani 120 v Branjih 3.

Verz je enjambement - zmanjša se pomenska in zvočna moč rime, ustvarja enakomerno melodijo

Ljubezen in smrt enako usodno zaznamujeta življenje.